

МАЛЫКЧЫ
МАЛЫКЧЫ

Нюп 3
2016

ISSN 0077-6543

Мокъаланы Магомед

Анам, сен – мени жаным!
Анам, мени жомагъым,
Жырым, къанатым да сенсе,
Бек сыйлы антым да сенсе!

Анда, анда – Басханда,
Къара чарслы ахшамда:
«Анам!» – дедим да, ай чыкъды,
Чабып, аллыма тай чыкъды!

Бир аяз кюн Чегемде,
Къыш сууукъла келгенде:
«Анам!» – дедим да, кюн тийди,
Мени жылытыргъа суйдю.

Хар ким да билип къалсын:
Жолда, юйде да болсун,
«Анам!» – десем, тилим – татлы,
Кечем – татлы, кюнюм – татлы!

Багъалы ариу кыызчыкыла бла жигит жашчыкыла!

Жарыкъ жаз бла бирге келген Март айы байрамлы айды – анда юйлерибизге жыпыу, жарыкъ, жумушакылык кийирген эки ариу да, жарыкъ да байрам барды. 8-чи Март тиширыуланы – бизни ынналарыбызны, аналарыбызны, эгечлерибизни байрам кюнлериди. Бу кюнде алагъа аталып, кеп ариу сез, кеп иги алгъыш айтылады. Биз да ол алгъышлагъа къошулабыз.

Жарсыугъа, 8-чи мартда бизни мудах этген ачы иш да болгъанды. 1944 жылны бу кюнюнде бизни миллетибизни барын да зорлукъ бла Орта Азиягъа кечюрюп, халкъыбызны саудан елгени кеп болгъан чекге жетдирген эдиле. Сюрсюн малкъар халкъны тарыхыны бек жарсыулу, бушуулу да бетиди. Ол кыйын кюнледе бизни миллетибизни таулу тиширыуланы тѣзюмлююклериди бла мадарымлылыклары сакълагъанды. Ол шарт а бу байрамны бютюнда сыйлы этеди.

28-чи мартда уа биз Малкъар халкъны жангырыууну кюнюн белгилейбиз. Бу жарыкъ байрам ол кюннге нек тюшгенин билирге сюе эсегиз, малкъарлыланы юйлерине къайтаргъан биринчи поезд Ата журтубузгъа 1957 жылда 28-чи мартда келгенди. Байрам да бу кюннге андан тюшеди.

Сизни барыгъызны да бу эки байрам бла алгъышлайбыз. Хар таулу юйюрге да санап саны болмагъан къууанч, насып, саулукъ, берекет келсин! Барыгъызгъа да Аллах узакъ ъмюр берсин!

«НИОР» журналны редакциясы.

Ариу кылыкылы, хунерли таулу кыызчыкыла!

Сизни жазны жарыкъ байрамы бла алгъышлайма! Бизни тиширыула не заманда да ата-аналарын, къартларын, къарындаш-эгечлерин, ана тиллерин артыкъ суйгенлери бла белгиледиле. Сиз да таматалагъа ушагъыз! Иги окъуп, ахшы ишле этип, миллетибизни, къыралыбызны къууандырыр бийиклеге жетигиз!

Табакъсойланы Мухтар, назмучу.

ИШ КЕЛЯЮ КЪОНАКЪЛАРЫМ

Терек бахчаны кыйырында бир уллу акъ къудору терек ёседи. Жаз башы келген бла ол терекни ичи къанатлы даурдан топпа-толу болду да къалды. Бир къонадыла, бир учадыла, бир, даулашхан этгенча, кыж-кыждан кырадыла. Ала чыкынжикле эдиле.

Алай даур-дуур бола кетип, терекде жангыз экиси къалды. Терекни юч базыкъ бутагъы айырылгъан жеринде ала уя ишлеп башладыла.

Мен а, бахчада ишлей, аланы къадалып кюрешгенлерине кез жетдире турама. Кюн узунуна арымай-талмай кюрешедиле къанатлыла. Къургъакъ чырпычыкъла, бичен чёпле, тюрлю-тюрлю быстыр журунчукъла, темир чыбыкъ кесекле окъуна – ала ары келтирмеген тюрлю зат жокъ. Андан да сейири уа – аланы бир бирге топуракъ балчыкъ бла жабышдыра эдиле. Юч-тёрт кюнню ичине уяны бит-

дирдиле. Ызы бла аны тёп-төгерегин чыгъана чырпыла бла «тышладыла». Башына жанларындан эсе иги да аслам чырпы салдыла. Уяны башын жапханлыкълары болур эди.

Энди терек юсюнде къанатлыладан жангыз бирин эслейме. Ол, учуп кетип, дагъыда артха къайтады. Уягъа жууукъ къонуп, нёгерине бир затла айтханча, кыж-кыж этеди. Бир-бирде уа эрикген халда бутакъда кёбюрек да олтурады.

Алай эте, кесек заман озады. Бир ариу, кюн тийген эрттенликде мен бягъы терек бахчама чыгъама. Жангы чапыракъла, ууакъ-ууакъ къалтырай, башха болмай, кюнде кюзгю сыныкълача жылтырайдыла. «Шуёхларым а къалай болурла?» – деп, чыкынжик уя таба къарайма. Къарасам, уяда кёз къаматырча, бир зат жылтырай. Сейир-тамаша болама. Сора, былагъа «урлакала» деучюлери эсиме тюшюп, баям, бир жылтырауукъ зат урлагъан болурла да, ол жылтырай болур, не зат эсе да, бир къарамай къоймам деп, басхыч салып, уягъа къарайма. Анда уа шампан шешаны башы, бир кызыл пластмасс таракъ, кызычыкъла чачларына кысыучу капрон лента, башы да ачылмагъан жаппа-жангы тютюн полте, чай къашыкъ, дагъыда мор тамгълары бла юч жишилсыман жумуртхачыкъ...

«Ой, сиз урлакачыкъланы огъесе! Тюз айта кёреме сизге», – дедим, сейир эте, кеси кесиме. Алай ол уяда мен кёрген затладан бирине да тиймедим. Сау-саламат чыгъарып, къууанч бла ёсдюрсюнле балачыкъларын...

Ботталаны Рита кёчюргенди.

АРИУ САТАНАЙ

Нарт таурухлада айтылыугъа кёре, Сатанайны атасы Кюн, анасы Ай болгъандыла. Аладан аны Тенгиз Тейриси – Суу Желмаууз урлап, айрыкамда киши кёрмезча букъдуруп, кёп жылланы тутханды. Айрыкамны юсюн туман бла жабып, кеси да тенгизни тубюнде жатханды. Аны ачыуундан Ай бла Кюн тутуладыла, жерден жарыкълары тыядыла, төгереки кьалтыратадыла, жулдузланы жыядыла. Бийик кёкден къарап, къайдагъысын билирге кюрешедиле, билалмайдыла. Желмауузгъа сорургъа уа базынмайдыла. Ай жилияса – кёзлеринден жауунла жауадыла, Кюнню ачыуундан а къауданла жанадыла.

Сатанайгъа Суу Анасы не ариу къарагъанда да, Сатанай кесини кюню аман бла батханнга, тангы да аман бла атханнга санагъанды. Аны ючюн а кюнлени биринде къачаргъа кёлпенгенди. Бетин бояп, тенгиз жагъагъа чыкъгъанды да, излей барып, бир къайын къангагъа мингенди. Бутун, кьолун къалакъ этип тартып, желле да сюрюп болуша, къара жерге жетгенди. Жерде Сатанайны Алмостула кёрюп, алгъандыла, бек ариу кёргендиле, тамыр ашла бла бакъгъандыла. Бир кюн была, чаба-жорта келип, бир уллу тёбеге жетгендиле. Ол тёбеден ас-мусийис уруп башлагъанды. Ол кезиуде къарт алмосту эсин ташлагъанды, кьалгъанла уа къачхандыла, чач-тук болгъандыла. Сатанай къачалмай кьалгъанды. Ол уллу тёбе къара орманда жети жюз жыл тургъан къарт эмеген болгъанды.

Эмеген Сатанайны тутар умут этгенде, Сатанай бетин ачханды. Аны

ариулугъундан эмегенни жангыз кёзю къамап, жукъ кёрмей кьалгъанды. Эмеген, ачыуланып, къая ташланы сермеп, къайры атханын да кёрмей ата эди, жерден топуракъланы алып жута эди. Ол ачыуу бла, келе келип, къаядан жыгъылады. Ариулугъу ташны, тауну жарытхан Сатанай къара орманда кеси аллына къалады, амалсыздан Жер Тейриге табынады. Эл тапмай, кёп айланады, ашы, суу болмай да бек къыйналады. Келе келип, ол нарт элге киргенлей, эл къыйырында кьуртха къатын, аны кёрюп, тутуп келип, гумусуна салгъанды. Кьуртха къатын Сатанайны, жашыртын ёсдюрюп, артда Ёрюзмекге бергенди. Алай бла, Сатанай нартла анасы болгъанды, Ёрюзмек да нарт атасыды деп айтылады таурухда.

ЧЫЧХАНЛАНЫ КЪОРКЪУТУУЧУ

Уюкчукъ анда-мында бир макъыра эди. Алай, бир макъырса уа, аны ауазын унуталлыкъ туююлсе. Тохтап-тохтап, алай макъырады, духовой инструментде ойнагъанча. Ол алай «жырлагъандан» сора, хар заманда да анга сют къуядыла. Ол элде жашап, ыннам бла ийнек сауаргъа барып башлагъанлы да хал алай барып турады.

Киштик жаш заманында хыличи эди, халжарда битеу чычханланы тутуп, артларын этген эди. Юйден да – алай. Бир-бирде, какаларын плинтусха салып, макъыра-макъыра, тырнакъларын билеп башлар эди.

Аны алай этгенин кёрюп, чычханла къачдыла да кетдиле – сабанлыкъда, агъачда болса да, кеслерине тешикчикле къазып, энди анда жашайдыла.

Ыннам а къууанады. Ышара-ышара, Уюкчукъну табагъына бусагъатда сауулгъан, тылпыу эте тургъан сютден къуяды. Къуя туруб'а, былай айтады:

– Уучу киштигим, уучу киштигим, чычханланы къоркъутуучу киштигим! – деп.

МЕНИ ЖУМУШАКЪ ЫННАМ

Мени ыннамы аты Жамилятды. Ол Кючюкланы Бийбертни къызыды. Ыннам уллу юйорде ёсгенди. Ол, баш иеси Къубадий бла бирге, Къазахстандан къайтхандан сора, Лашкутада жашагъандыла. Ала экиси да кеси къыйынлары бла бирге юй ишлегендиле. Ыннам эр кишиле бла тенг колхоз ишге да тири къатышып, баш иесинден да къаты кюрешгенди. Аны жигерлигин, оюнчу, таза жүреккли болгъанын да битеу эл биледи. Ол, тегерегинде жашагъанлагъа да кёл этдире, къаллай ишни да, къайсы юй жумушну да юсюне сюелип къалады.

Ыннамы колхоз къурауда къыйынына кеп сыйлы грамота бергендиле. Аны кесини сабийи болмагъанды. Алай ол, сабий алып, ахшы къыз ёсдюргенди. Андан туугъан беш сабий бююнлюкде аны тегерегин алып, айтханын жерге салмай этебиз, кёлюн алып жашайбыз. Огъурлу, халал, бетинден жылыу ургъан, Аллахха табынган, элде намысы жүрюген ыннабыз, кесини окъуу болмагъанлыкъгъа, бизге кеп сейир хапарла, таурухла айтады, ариу адетлеге, намысха-сыйгъа юйретеди. Ол а бизге жашауда кесибизни ариу жүрютюрге жарайды.

Мен, аны тиширыуланы байрамы бла алгъышлай, ыннама саулукъ, узакъ ёмюр тилейме.

Къаракъызланы Жамиля,
Лашкута эл

ЭЛБЕРЛЕ

Хар бир таулу тиширыу
Сюеди, болуп ариу,
Аны кыысып чыгъаргъа.
Ма, сёз ючюн, ыннамда
Ол кеп тюрлю болады,
Кюбюр андан толады.

(Жулука.)

Бу – шуёху кыызланы,
Анда – сурат ызлары
Ары къарагъанланы,
Чачын тарагъанланы,
Ариу кийингенлени
Эмда тизгинлилени.

(Кюсю.)

Жашла аны кьерге,
Тилеп турсанг, суймезле.
Киедиле кыызчыкыла,
Кыысхала эм узунла,
Бир бетлиле, къоланла,
Тюрлю-тюрлю болгъанла.

(Жырыкыла.)

Алып аланы такъсакъ,
Болуп къалабыз омакъ.
Эки эсе да саны,
Бири кермез башхасын,
Кыысха, минчакъ, узунла...
Шош чайкъала турурла.

(Сыргала.)

Тиширыугъа байрамда,
Хар бир керек заманда,
Къууанганын керюрге,
Бизни этип берирле,
Кыысым этип эм чулгъап.
Ол а салады суугъа.

(Тюне.)

Налмас, накъут ташлыла,
Неда накъыш, ташсызла,
Жюрютебиз бармакъда,
Тюшюрмезча, сакълыкъда.
Тюше, тас болуп кетер,
Иесин мудах этер.

(Жюсюк.)

КЪАРЫЛГЪАЧ

Жер юсюнде кѣп тюрлю къанатлыла бардыла. Аланы асламы адам улуна жууукъда жашайдыла. Аллай къанатлыладан бири къарылгъачды. Къарылгъачны ашаууна-жашаууна тюрслеп къарасанг, кѣп сейирлик халын кѣрлюксе, билликсе. Мен аны юсюнден эшитгеними, кѣргеними «Нюр» журналны окъуучуларына билдирирге сюеме.

Къарылгъачны бизни ата-аналарыбыз сыйлы къанатлыгъа санагъандыла. Аны, хыны этип, къоркъутургъа къоймагъандыла. Къарылгъач ююнде уя ишлегенни иги белгиге санагъандыла. Ала да сайлап, кеслери жаратхан ююде ишлегендиле уяларын.

Къарылгъач бир заманда терекге, не жерге къонмайды. Жерден алып, аш да ашамайды. Ол сау кюнюн учханлай, чибинле, къурт-къумурсхала тута, аланы ашап жашайды. Ол аш тилемейди, адам бергенни да ашамайды. Уясын а топуракъ балчыкъдан этеди. Аны жомакъда айтылгъан къалагъа ушатып окъуна къояды! Уясында жумушакъ тѣшек этеди. Къарылгъач бир жылгъа эки жумуртха табады, аладан эки бала чыгъады. Аналары аланы бир да болмагъанча иги къарап, багъып ъсдюредди, учаргъа, аш мадарыргъа юйретеди.

Сууукъ бола тебиресе, къарылгъачла жылы жерлеге учуп кетедиле. Анда да журтла саладыла. Къайтып келип, эски журтлары тап сакъланнганын кѣр-

селе, орналып, анда жашап къаладыла, къууанчлы чююлдейдиле. Эски уяларын балаларына къююп, кеслери уа жангы журтла къурайдыла. Уясын къарылгъашча ариу, таза тутхан, андан терк учалгъан жокъду. Аны къуш да жеталмайды.

Гитче заманымда аланы учханларына сукъланып, кѣп къарагъанма ызларындан. Бизни ююде къарылгъачла уя этериклерин да сакълап тургъанма. Бир жыл эки къарылгъач келип, бизни юйню тѣгерегине уча, бир бирине чуучуу эте, юйню мюйюшюнде хунасындан бир азчыкъ чыкъгъан ташчыкъны юсюне топуракъ балчыкъ ташып, уя ишлейдиле. Аланы ишлерине къарап, къууанып, анама сюйюмчюлюк айтама. Ол да къууанады, къарылгъачла уя салгъан юй гоняхдан, аман кѣзден, хыйныдан таза болгъаннга санайды.

Къарылгъачларыбыз бала чыгъаргъанлай, къоншу юйню киштиги келип, аланы тутаргъа, ашаргъа мурат этип, юй башына минип, юйню мюйюшюнде орун алып, къарылгъач уягъа узалып, балалагъа жетерге кюрешеди. Къарылгъач къаугъагъа къалгъанын кѣрюп, мен, мюйюшде сюелип тургъан таякъны алып, киштикни урама. Киштик юй башындан кетеди. Аланы барын да къарылгъач кѣредди.

Ызы бла мен арбазгъа чыгъама. Къарылгъач мени тѣгерегимде учады. Мен да сунмай, билмей тургъанлай, инбашыма къонуп, чуу-чуу этип, неле эсе да айтады, чурасы бла къулагъымы къыйырына тиеди. Мен да, къоркъутурма деп, тепмей турама. Не болса да, анга бурулама да, кѣзюнден уппа этеме. Къарылгъач, чуу-чуу эте, уясына киреди. Уядан къууанч тауушла чыгъадыла.

Андан сора да бир къауум жылны ала бизге келип турдула.

Атталаны Анатолий

КЕЧГЮНЧЮЛЮК

Тынч жашады миллетим,
Тауча, бийик – уммети.
Жер тепген кибик болду,
Эл машинадан толду...

Не аман кюню келди –
Кечюредиле элни,
Халкымы – миллетими
Эм таулу адетими...

Тюз терек кибик, аны
Чыгъарып тамырларын,
Элтдиле узакълагъа,
Юзmezли аулакълагъа.

Кесим кермедим аны,
Алай тэзмейди жаным
Ол уллу кыйынлыкъгъа.
Тэзерик кыйда анга?!

Тау кышу кыйалада,
Уясы болса анда,
Аны кетмейди атып,
Бир сылтау, себеп табып.

Жаралы эди халкым,
Комендант чекле салып,
Кыйынлыкъ сынап турду,
Жашауун кыйтып кырду.

Ол кыйтханды таулагъа,
Суу да, таш да – саугъала,
Чыранла айта жырла,
Жылтырай кюнде кыйрла.

*Бейтуугъанланы Исмайыл,
Тэбен Чегем*

*Сур. Ахмедова Маликаныды,
80-чу школ, Нальчик ш.*

СЮРГЮН

1944–1957

ЖЫЛЛА

АУРУГЪАН ИГУТИДУ?

Эгечими тамагы терк-терк ауручуду. Ол ауруйма деп жатса, битеу юйюрюбюз аны төгерегинде чабышып айланадыла. Ыннабыз, кьатында олтуруп, минчакъларын да санай, дууала окъуй, тюкюрюп башлар. Атам да, кьолчугъундан тутуп, дунияны юсюнде не иги зат бар эсе да, аны алыргъа айтыр. Анабыз а, дарманмы дейсе, суйген ашларынмы дейсе, аш юйден ташып башлар. Уллу эгечибиз да, тюкеннге барып, ма бир иги затла алып келтирир. Школгъа баргъан а кьайда! Мени да бир кюн, Аминатча, школгъа да бармай, суйген затларымы да ашап турлугъум келди. Тамагъым ауруйду десем, олсагъатдан ауузуму ачдырып кьарарыкьдыла, кьарыным ауруйду десем, дохтурну чакьырлыкьдыла. Андан эсе башым ауруйду дейим деп, ырахат жатып турдум. Мурка да, кьуйругъун булгъай, ары-бери айлана, ал аягы бла да желкесин кьашый келип, секирип, аякь жаныма тюшдю.

– Тур, жашчыкь! Школгъа кеч бола са, – дей, анам отоугъа кирди.

– Башым ауруйду, – дедим.

– Тоба, тоба! Тутчу, башынгы кьызгъанымы барды? – деп, анам кьолун мангылайыма салды.

– Кьызады башым, бек кьызады, – дедим мен.

– Температуранг бар эсе, градусникни салып да бир кьарайыкь, – деп, анам отоудан чыкьды.

Мурка уа, бюгече арталлыда жукьламагъанча, хурулдап, аякьларымы да жылытып жукьлай эди. Ана, биягы терк кьайтып келди да, сууукь градусникни кьолтукь тюбюме салып, бусагъатдан наныкь чай келтирирге айтып кетди.

Мен да, терк окъуна киштикни уятып, кьачып кетмезча, кьаты тутуп, жуургъан тюбюне сукьдум да, ал аягъын кетюрюп, градусникни ары салып, кесиме кьаты кьысдым.

Бир белек замандан, анамы аякь тауушун эшитгенлей, киштикни да бошлап, градусникни кесиме салып, ырахат жатдым. Киштик да, менден кьутулгъанына кьууанып, ундурукьдан полгъа секирди да, ана эшиклени ачар-ачмаз, кесин тышына атды.

– Тутчу, жашчыкь, температуранга бир кьарайым, – деп, градусникни кьолуна алып, анам, кезлерине ышанмагъанча, терезе аллына барып, жарыкьгъа тутуп кьарады да, – температуранг отуз сегизге жетип турады! Бусагъатдан

ма бу дарманны ичсенг, температурангы да тюшюрюр, башынгы ауругъаны да тохтар. Алай болмаса уа, дохтурну чакъырыргъа керекди, – деп, отоудан чыгып кетди.

Мен а жатама, наныкъ чайдан сора жукъ да кѳрмегенлей. Аш юйден сауутсаба тауушла зшитиледиле, алай мени къайгылы уа киши да болмайды.

Бир бѳлек замандан, анам этни да, мен суйюучюча, къып-къызыл къууруп, бишген картохла бла келтирди. Алай мени ашарыгъым келгенликге, башымы жуургъан тюбюне сукъдум.

– Тур, хайда, жашчыкъ, ашны жылылай аша, – деп, анам башымы ачды.

– Ашарыкъ туйюлме! – деп, мен биягъы жуургъанны башыма тартдым.

– Нек ашамайса? Тур хайда, бусагъат атанг да келеди. Ашасанг, башынг да иги болуп къаллыкъ эсе уа, – деп, анам мени жапсарыргъа кюрешди.

– Аминат ауруса, амма да, ата да, сен да тѳгерегине айланып, тюкенден не суйсе да келтиресиз, манга уа не зат сюесе деп окъуна сормаисыз, – деп, мен, къабыргъагъа бурулуп, жатдым.

Анам, мени къоюнуна алып, башымдан да сылап, манга да хар суйген затларымы алыргъа айтханында, мен ѳтюрюк айтханыма бек сокъурандым. Орамда школдан келген сабийлени тауушлары чыгъа башлады.

– Мен иги болдум, – дегенни айтып, окъуу китапларыма узалдым.

СИЗ БИЛЕМИСИЗ?

Жер жюзюнде бек чыдамлыла губуладыла. Ала, ашамай, сау сегиз жыл жашаяладыла!

Тѳзюмлююк бла губулары ызындан суу жилила (гидра) келедиле. Аладан зат къалса, сѳз ючюн, эзиллип не кесилип, ол ууакъ затчыкъ окъуна талай суу жилин чыгъарады, ѳсдюреди.

Суу семендер (тритон) сууда, жер юсюнде да жашайды, ѳлюмге бой бермезге

бек кюрешеди. Аны чархындан юзюлген санлары жангыдан ѳседиле. Къуру къуйругъу угъай, аякълары, кѳзлери окъуна. Суу семендерни кѳзлери тогъуз айдан жангыдан ѳсюп къаладыла, аякълары бла къуйругъу уа – тѳрт айдан.

Сом чабакъчыкъ аквариумдан секирип чыгып, воблачыкъча, къургъакъсып къалады. Аны артда алып суугъа атсанг а, тирилип, жангыдан жашап башларгъа боллукъду.

Тараканла, башлары кетерилгенден сора да, бир ненча ыйыкъ саулай турадыла. Битеу алып айтханда, ала ашамай сау ай жашаяладыла, солумай - жарым сагъатдан артыкъ.

Мырды таш макъа да бек тѳзюмлюю. Аны сыртындагъы къабы 2 тонна ауурлукъну кѳтюреди. Ол, хауа бла солугъанлыкъгъа, суу тюбюнден чыкъмай, эки сутканы чыдайды. Ашамай – беш сутка.

Балаланы Ф.

АНА

Ана! Не оғурлу, жылы сөздю ол!
Андан татлы сөз жокъ жерни башында.
Анангы терк-терк кыуандырыучу бол,
Ол эспертиудю кыызлагъа, жашлагъа.

Бек биринчи айтхан сөзюнг «анады».
Хар бир кюнде бил аны кыуандыра.
Ана кюлдан керти да бал тамады!
Ол юйретгенча жюрю жашауунгда.

*Мызыланы Лаура,
Тёбен Чегем эл.*

8-чи МАРТ

8-чи март жетип келеди,
Ол бизге байрам кюн келтиреди,
Ашыгып сакълайма мен аны,
Алгышларгъа суюкп анамы.

«Ана» деген татлыды кыалай!
Айтылады кюн жарыгъанлай,
Ана сөзю – бал кибик, татлы,
Ана барда, сабийи – атлы.

Сюеме мен, жашап турсанг сен,
Палах кермей, болуп сау-эсен,
Узакъ ёмюр, бизге кыууана,
Жылыу бере юйге – уянга.

*Кыудайланы Милана,
Тёбен Чегем эл.*

АНАМ

Мен анамы сюеме,
Хар айтханын этеме,
Иги окъуйма школда,
Ариу жюрюйме жолда,
Юйде адыр жууама
Неда тизгин жыяма.

Керек болса уа бирде,
Болушуп эгечиме –
Ол таматады менден,
Юлгю ала ишинден,
Тапка эм стол сылайма,
Арбаз-тийре сыйпайма.

Атам ишден келеди,
Саугъала келтиреди.
Бютюнда бек байрамда –
Жазны ариу айында,
8-чи март кюнде,
Бизни алгышлай, коле.

*Мецелланы Саида,
Кыашхатау эл.*

ИНДИРА САФАРОВНАГЪА

Бизни Быллым элибизде
Бир ахшы устаз жашайды.
Аны суюмеген жан бизде
Жокъду! Ол голге ушайды!

Хар кимге да юлгюлюдю,
Адеплиди, тизгинлиди,
Сыфаты да суюдюмлюдю.
Ол устаз а – бизникиди!

*Джазаланы Алий,
Быллым эл.*

Джамиля ёхтем къарайды,
Къууана «бешлерине».
Ол юйде да бек жарайды,
Болушса эгечине.

Ёзденланы Жулдуз,
Быллым эл.

Жаз келгенди Быллым элге,
Тёгерекни айбатлай,
Кючюгом да жыйылайды,
Жазны жылыуун сакълай.

Будайланы Салим,
Быллым эл.

Устазгъа тынгылагъан,
Дерсин да ангылагъан –
Олду иги окъуучу,
Дерсде тынч олтуруучу.

Жанатайланы Азинат,
Быллым эл.

Барды мени классымда
Ма бир алапат жашчыкъ.
Ол Биттирланы Расулду –
Ариу халлы, жууашчыкъ.

Жазаланы Алий,
Быллым эл.

Бизни классда къызчыкъла
Эм къылыкълы жашчыкъла
Кёпдюле – дерсни билген,
Окъургъа да бек суйген.

Къудайланы Мариям,
Быллым эл.

Чагъадыла бахчамда
Ариу алма терекле,
Юлеширме аладан
Битеу да тенеглериме.

Толгъурланы Ислам,
Быллым эл.

Азинат дерсде турады
Алмай устаздан кёзюн.
Хар айтхан затын жутады,
Бошха иймей бир сёзюн.

Хочуланы Сапар,
Быллым эл.

Айшат Оюсовна – устаз
Санаргъа юйретеди.
Чотдан дерс бере бизге,
Ажашсакъ, тюзетеди.

Ахматланы Айгюль,
Быллым эл.

БИЗДЕ ЁСГЕН ДАРМАН ХАНСЛА

Сабийле, кѣп тюрлю хансланы дарманлыкълары болгъанын эртте бизни ата-бабаларыбыз да билгендиле, аланы хайырлана келгендиле. Табийгъатда ол битим-леге артыкъда сакъ болургъа керекди. Сиз да ала бла шагъырей болугъуз.

Акъ къудору терек (орусча: **акация белая**) бизге Шимал Америкадан келгенди. Аны бийиклиги 20–25 метрге жетеди. Къабугъу къаралдым-бозду. Чапыракълары уа бир бири ызындан тизилген къанат тюклеге ушайдыла. Акъ къудору майда чагъады, аны копал гюллери акъдыла, урлугъу къудоругъа ушайды. Акъ къудору терекни гюллери дарманды.

Тюртю (орусча: **барбарис**) юлкюню бир тюрлюсюдю. Бийиклиги 1,5–2,5 метрге жетеди, бутакълары 2–4 сантиметр тенгли шинжиледен толдула. Чапыракъ тегереклери бычы бла кесилгеннге ушайды. Тюртю сары гюлле этеди, къызыл зугулуракъ кѣгетле бередиди. Тюртю бизде кѣп жерде ёседиди. Аны кѣгетлери, тамыры, къабугъу да дармандыла.

Мекини, сослан чапыракъны (орусча: **бедренец, камнеломка**) бийиклиги 60 сантиметрге жетеди. Аны сабагъы иегилиди, бутакълыды, чапыракълары уа – ызлыкълыла. Майда чагъады, аны акъ гюллери салкъынлыкълыла ушайдыла. Сослан чапыракъ Россейни къапайында да ёседиди. Кеси да дарманды.

Мынгылан (орусча: **белена черная**) хансны бийиклиги 95 сантиметрге жетеди. Тюклю тюз сабагъыны ичи къуруду. Чапырыкълары зугулладыла, баш жанлары – къарамдыл жашил, тюплери – жарыгъыракъ. Гюллери – саргъылдым, кимит ызлыкълыкълары бла. Урлугъу гитче къюбюрчекчикде турады. Мынгылан бизде не жерде да ёседиди. Аны аурууну сеп этген кючю барды.

Ит жилек, ханым оту (орусча: **белладонна, красавка**) Ит жилекни бийиклиги 1 метрге жетерге болады. Чапыракълары зугулладыла, жютюле. Кимит бетли, къонгурочукълыла ушагъан гюллери бешишер чапыракълы боладыла. Ит жилек Кавказда хар жерде да тубейди. Аны дарманлыкълы барды.

Жанскюланы Владимир.

КЕЛИГИЗ, ТАНЫШАЙЫКЪ

МЕН
БҮЙЧЕККУЛЛАНЫ
МУХАММАТМА

Ежемесячный литературно-художественный журнал для детей «НӨР» («Свет») № 3-2016 г.

Выходит с января 1982 года
На бакирском языке

Учредители:
Госком КБР по печати и массовым коммуникациям,
Общественная организация «Союз писателей КБР».

Главный редактор
С. МУСУКАЕВА

Редакция:
Л. ЖАБЕЛОВА
Л. ДЖАНГУРЗОВА
Р. БОТТАЕВА
М. ТАБАКСОВ
Р. ШАВАЕВА

Художественный редактор
М. ОРАКОВА

Рис. М. Ораковой

Свидетельство о регистрации
ПН № ТУ/07 - 00102 от 24.12.2014 г.
Управление Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по КБР

Подписано в печать

22.03.2016 г.

Выход в свет

31.03.2016 г.

Формат 60x90 1/8

Бумага мелованная

Гарнитура литературная

журнальная рубльши.

Печать офсетная

Усл. экз.-отт 8

Усл. печ. л. 2.

Уч.-изд. л. 2,7.

Тираж 1500 экз.

Заказ № 199

Индекс 73908

Стоимость одного номера по подписке через ФГУП «Почта

Россия» — 13,19 руб;

за 6 месяцев — 79,14 руб.

В розницу — цена
свободная.

Адрес редакции: 360017,

г. Нальчик, пр. Ленина, 5

Тел.: 42-37-27; 42-14-19.

Адрес издателя: 360017,

г. Нальчик, пр. Ленина, 5,

ГСУ «КЦО СМН КБР».

Дом печати:

Отпечатано в типографии

ООО «Печатный двор»

360030, КБР, г. Нальчик,

ул. Каллодонго, 1
printhouse07@gmail.com